

دکتر علی قاضی

فردی که پرخاشگر است از حال و رفتار خود در آزار است . خود را از درون می خورد و می پوساند . فشار روانی وارده بر او در حین اعمال پرخاشگری ، حالت افسردگی و نگرانی ، فشارخون و نبض تند و سریعش امری نیست که بسادگی بتوان آن را در فرد نادیده گرفت .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرخاشگری
گودکان

عوامل دیگر: از دیگر عواملی که در این راه مداخله میکنند مسئله ناکامی‌ها، توسری خوری‌های مداوم، مشاهده برنامه‌هایی از وسایل ارتباط جمعی که در آن بزن و بکش است، عدم رشد فکری و روحی، تحریض‌ها و تشویق‌های بی‌حساب و نیندیشیده والدین و مربیان از کودکان کسه حالت استیلاء و غلبه جوئی داشته باشند، ایجاد زمینه برای پرتوقعی‌ها، تنبیه‌های سنگدلانه و . . . است که برای رعایت اختصار از تفصیل و تشریح آن خودداری میشود.

در این راه لازم است از عواملی نام ببریم که این حالت را در افراد تشدید میکنند. آن عوامل بسیار و از آن جمله‌اند:

- محروم کردن از حمایت والدین و مربیان
- دامنه یافتن توقع و انتظار بعلت وعده‌ها و وعیدهای بی‌حساب
- بی‌اطلاعی و در نظر نگرفتن فکر و احساسات و اندیشه و توقع کودک
- بحساب نیاوردن کودکان و عدم اعتنای به آنان در مواردی که طفل نیاز به اعتناء دارد.
- تحمیل مشکلات خود بر کودک و خواستن از او که توقع دشواری را از شما برآورده سازد.
- اجرای قواعد انضباطی سخت بر کودکان در خانه و مدرسه.
- بیماری‌های مداوم مخصوص آنها که طفل در آن درد میکشد.
- بازی گرفتن عواطف و احساسات کودکان از طریق استهزاء و تمسخر آنان.
- و بالاخره محروم کردن طفل از چیزی که فوق العاده محبوب اوست و یا ایجاد مانع در سر راه او برای وصول به هدف.

شک نیست که هر پدر و مادر دلسوز و هر مربی اندیشمندی در پی آن است که این وضع را در افراد از میان ببرد، ناراحتی و نگرانی اورا زائیل سازد. این امر ضمن اینکه یک مسئولیت تربیتی برای والدین و مربیان است از دودید فردی و اجتماعی هم ضروری است:

۱- از لحاظ فردی: پرخاشگری در فرد باید اصلاح شود از آن بابت که علما "اخلاقاً" رفتاری ناپه‌نجان است و موجب وارد آمدن لطمه و زیان بر شخصیت اوست. این امر اگر از دوران کودکی تحت ضابطه و کنترل در نیاید بعد ها موجب طردود اجتماعی، وارد آمدن صدمه و زیانی بر خود اوست.

فردی که پرخاشگر است از حال و رفتار خود در آزار است. خود را از درون می‌خورد و می‌پوساند، فشار روانی وارده بر او در حین اعمال پرخاشگری حالت افسردگی و نگرانی، فشار خون و، نبض تند و سریعش امری نیست که بتوان آن را در فرد نادیده گرفت. ادامه این وضع زندگی تنگ و تاریکی برای افراد ایجاد میکند.

۲- از لحاظ اجتماعی: اصلاح این وضع از نظر اجتماعی هم ضرورت دارد. افرادی که فعلاً "پرخاشگرند بعد ها باید تاوان اجتماعی آن را بپردازند. مردم اجتماع همه گاه پرخاشگری افراد را تحمل نخواهند کرد. ممکن است شخصاً به مقابله با آنها برخاسته و صدمه متقابلی بر آنان وارد آورند.

این امر از لحاظ تامین امنیت و عدالت اجتماعی هم ضروری است زیرا اگر بنا باشد قوی ضعیف

آنهم برای کودکی که مبتلای به نازپروردگی بوده و توقع و انتظارش همه‌گاه بر آورده میشده سبب افسردگی و خودخوری خواهد شد و در برابر این شکست آه و ناله سرخواهد داد و اشک خواهد ریخت . با ظرافت و لطافت و هنر باید با این امر مواجه شد .

۴ - در همه حال باید مراقب بود آنچه که کودک انجام میدهد و پرخاشگری و خشونتی که از او بروز مینماید در او تثبیت نشود و بصورت عادت در نیاید . کودک اگر دریابد که با این شیوه عمل میتواند موفق شود هرگز تن به مصلحت نخواهد داد . بنای کار باید بر این امر استوار باشد که خواسته او از طریق پرخاشگری تامین نشود .

راه‌های اصلاحی

اما راه‌های اصلاحی در زمینه بازسازی و تعدیل این حالت بسیار و مابنمونه‌هایی از آن در حدودی که قابل اجرا و عمل برای خانواده باشد اشناساره خواهیم کرد . اما آن راهها عبارتند از :

۱- دادن آگاهی : این مسئله مهمی است که به کودک تفهیم شود راه وصول به هدف از طریق پرخاشگری ممکن و درست نیست . داشتن زور و قدرت خوبست ولی بکار بردن آن بصورت وحشیانه امری است نامطلوب . مادر تربیت نیاز داریم آگاهی دادن های خود را متعدد و مکرر کنیم ، تنها به یک بار تذکر دادن قانع نشویم . هر روزه و یا هر چند روزی او را به مسائل واسرار آشنا کنیم .

۲- اقدام به رشد فکری کودک : در موقع پرخاشگری نباید عصبانی شد و یا بر سر کودک داد کشید .

رامورد لطمه قرار دهد و یا فردی باتکای قدرت خود دیگران را به بازی بگیرد و مورد مسخره و استهزاء قرار دهد زندگی بسیار سخت و غیر قابل تحمل خواهد شد .

ما برای داشتن یک حیات اجتماعی متعادل نیاز داریم حقوق دیگران را رعایت کنیم ، حق زندگی آرام و مطمئن را برای دیگران قائل باشیم و این با جنبه پرخاشگری ما منافات دارد . جلوی خشونت و پرخاشگری کودکان را باید گرفت و نباید اجازه داد بدیگران آزار برسانند که در آنصورت ادامه حیات مسالمت آمیز امکان پذیر نیست .

در طریق اصلاح و کنترل

در طریق اصلاح و کنترل پرخاشگری کودکان قبلاً" باید به چند نکته توجه کنیم :

۱- سد راه پرخاشگری کودکان بگونه‌ای که یکباره او موانعی عظیم در این زمینه در سر راه خود ببیند کاری است که نتایج آن اندک و عوارض آن بسیار است . این امر باید بصورت تدریجی و با گونه‌ای مسالمت آمیز صورت گیرد . در مواردی بسیار اگر کودک راه را بر خود سد ببیند تلافی امور را بر سر دیگران در خواهد آورد .

۲- هدف تهاجمی و پرخاشگری او را باید تغییر داد بگونه‌ای که او برای فرو نشانیدن آتش خشم و ناراحتی خود هدف دیگری را جانشین سازد و به امری که بی ضرر است اقدام نماید تا تدریجاً" زمینه برای رشد فکری و درک او فراهم شود و به کار و برنامه اش برسد .

۳- در جلوگیری از رفتار ناپسندش این نکته باید مورد نظر باشد که اعمال خشونت و استبداد

انجام داده و هرگز از زدن و ویران کردن و پرخاش و عتاب راضی نباشد. او باید دریابد و بفهمد که عمل زشتی را در این راه مرتکب شده و حق دیگران است که از آنان عذرخواهی کند. آگاهی از پلیدی چنین رفتار خود میتواند نقش سازنده و اصلاح کننده‌ای را ایفا نماید.

۵- رفع ناکامی‌ها: گفته بودیم که از عوامل پرخاشگری ناکامی‌ها و محرومیت‌هاست. از میان برداشتن این عامل خود در تعدیل این حالت دارای نقشی فوق العاده و اساسی است. باید بگونه‌ای به جبران محرومیت پرداخت و یا لااقل در کودک این تحمل را بوجود آورد که بتواند پذیرای آن باشد و در برابر آن پرخاشگری و بی‌تحملی نکند و این امر ما را در اصلاح او بسیار کمک خواهد کرد.

۶- ایجاد محیط صمیم: شما میتوانید از طریق ایجاد روابط دوستانه و محیط صمیمانه و گرم

این امر اثری فوری ممکن است داشته باشد ولی در دراز مدت کاری بیهوده است. باید از جر و بحث و جار و جنجال دست کشید و از طریق ذکر داستان‌ها، بیان مسائل و امور و حقایق و واقعیت‌ها کوشید که سطح آگاهی و اندیشه او را بالاتر برده و او را بتدریج پخته و ورزیده ساخت.

۳- آشنا کردن به حقوق یکدیگر: این ضروری حیات است که انسانها به حقوق و وظایف یکدیگر

در قبال هم آشنا باشند، بدانند در برابر دیگران چه موضعی باید اتخاذ کنند. تا این گمان برای شان پیش نیاید که پدر و مادر و احیانا دیگران موظفند هر رفتاری که از آنها بروز کرده متحمل گردند. بسیاری از بی‌عنایتی‌ها بی‌احترامی‌ها، سرخوردگیهای بی‌حساب بخاطر عدم آشنائی به حقوق و وظایف است و نفوس آشنائی به حقوق و البته ایمان به آن در تعدیل این حالت موثر است.

۴- آگاهی بزشتی امر: هم چنان کودک باید دریابد که با پرخاشگری خود عمل ناپسندی را

اما آن مراقبت‌ها عبارتند از :

۱- دور داشتن از جنجال‌ها : محیط‌های پر از هیاهو و سرو صدا در تشدید این حالت در کودک موثرند و حتی زمینه را برای پرخاشگری‌های او فراهم می‌آورند. تا آنجا که ممکن است باید او را از این نابسامانی و از کارها و اموری که جنبه خشونت را در آنان رشد میدهد دور بداریم و جلوگیری و وحشیگری‌ها و نزاع و اختلاف‌ها در حضورشان باشیم .

۲- دوری از بدآموزی‌ها: اگر پرخاشگری را کاری ناروا می‌دانید ضروری است در حضور او تن به چنین رفتاری ندهید. کاری نکنید که او مرتکب عمل ناروایی گردد و راه سرزنش و تنبیه در صورت تکرارش به روی او باز گردد. همچنین ضروری است مانع آن شویم که فرزندان ما برنامه‌های خشونت آمیز را ببینند و یا داستانهای خشونت آفرین را بخوانند و یا شاهد فیلمهای جنگی و درگیری‌ها و کشتارها باشند .

۳- بهاندادن به لجبازی‌ها : چه بسیارند کودکانی که از راه لجبازی ، خشونت و دعوا به آنچه که میخواهند دست می‌یابند. بعدها همین امر را راه و وسیله قرار داده سعی میکنند از این طریق به هدف برسند و در آن گاه که در این امر موفق نشوند به ابراز خشونت پرداخته و به پرخاشگری و نزاع میپردازند که این خود روش بدی برای آنهاست . شما سعی کنید از طریق بی‌اعتنائی به لجبازی‌ها و بهاندادن به آنها پرخاشگری او را بی‌اعتبار کنید .

۴- دوری از عصبانیت‌ها : اینکه از شما خواهیم هرگز عصبانی نشوید شاید توفعی بیمورد باشد .

تا حدود زیادی زمینه را برای اصلاح و تعدیل او فراهم سازید و هم با ایجاد ملاحظیات و رودربایستی‌هایی زشتی و کراهت این امر را به او تفهیم کنیم آنچنان که دیگر حاضر نشود تن به پرخاشگری بدهد و یا لاف در آنگاه که این حالت برای او پدید می‌آید تا حدودی زیاد خود نگهدار باشد .

۷- آماده کردن برای دوستی‌ها : از طریق ذکر و بیان ملاحظیات ، محبت‌ها ، عنایت‌ها و نیز نقطه‌های خوبی که در افراد وجود دارد میتوان بذر محبت و لطف را در دل افراد کاشت و آنها را نسبت بدیگران خوشبین کرد و در ضمن آن میتوان به کودک تفهیم کرد که چنین رفتارهایی عملاً "او را از دیگران دور میسازد ، اگر بخواهد از شیوه پرخاشگری استفاده نماید و مزاحم دیگران شود عملاً" امکان ادامه حیات را نخواهد داشت .

۸- ایجاد سرگرمی و اشتغال : بیکاری و نداشتن یک وظیفه‌ای که آدمی را بخود مشغول کند سبب آن خواهد شد که حوصله‌اش سر برود و آماده پرخاشگری شود . باید طفل را به کاری سرگرم کرد آنچنان که حتی فرصت فکر کردن برای دعوا و تهاجم را نداشته باشد و نیز با استفاده از نوع اشتغال مناسب آرامش او محفوظ و تامین باشد .

پرهیزهای لازم

برای حفظ و اصلاح کودک و دور داشتن او از خطرات و نگرانی‌هایی اینگونه باید پرهیزهایی را درباره اش معمول داشت و مراقبت کرد که او مواجه با مسائلی که شرح آن خواهد آمد نشود .

طریق تعدیل

در طریق تعدیل این حالت وحتىی وا کردن
کودک از آن عادت ناروا راهها و طرقی است که
اهم آنها به قرار زیر است :

۱- گزینش راه انحرافی : از راههای تعدیل همین
طریق و راه است . مثلاً " عروسکی را بدستش
داد که به زمین بکوبد و یا اسباب بازی خراب
شدهای را در اختیارش گذارد که دق دل را سر
آن در آورد .

ولی میتوان خواست که در این راه برخورد مسلط
باشید و کنترل خود را از دست ندهید . در اعمال
خشم حواستان جمع باشد ، هرگز به خشونت
نپردازید که در آنصورت تماشای صحنه کودکان
شما را خشن و بعدها در مواضع حیات پرخاشگر
خواهد کرد .

۲- بازی‌های نظامی: در مواردی میتوان از بازی‌های نظامی و جنگی برای کنترل و تعدیل این حالت سود جست و شوهرای انحرافی را در آنان خاموش کرد. بر اساس برخی از تجارب این بازی‌ها تا حدود زیادی در عادی کردن این خشونت و نفی این حالت در او اثر دارند.

۳- حمایت روانی: والدین و مربیان میتوانند چنین کودکی را تحت حمایت روانی خود قرار دهند و بجای سرزنش و تنبیه آنها به دلجوئی از آنان بپردازند و به او بگویند چرا چنین کردی؟ چرا ناراحتی؟ به من راست بگو که ترا چسبه میشود؟ حاضرم به تو کمک کنم... و از این طریق برای او پناهگاهی اطمینان بخش درست کنیم که خود را در پناه ما قرار دهد و به اصلاح او بپردازیم.

۴- کارهای تعدیلی: برای آنها که پرخاشگری بصورت خوی و عادت در آنان درآمده است تن

۵- تنبیه: و بالاخره، مادر مواردی هم ناگزیریم با حفظ شرایط و ضوابطی به تنبیهش بپردازیم. کودکی که اعمال طرق فوق در او موثر واقع نشده و هم چنان به اذیت کردن و آزار رساندن دیگران مشغول است باید در مواردی ضربهای بر کفل و پشت دست احساس کند تا در بیاید که درد چیست خشونت و آزار چه معنائی میدهد و آزار رساندن چه مزه‌ای دارد. در همه حال مراقبیم که تنبیه را برای موقعی بکار ببریم که راهها موثر و مفید واقع نشده‌اند و در اعمال آن شرایط اسلامی را فراموش نخواهیم کرد.

